

Oponentský posudek diplomové práce

Autor: **Robert Weinrich**
Název: ***Stellvertretung (zástupnictví) jako klíčový pojem v křesťanském životě – Karl Heinz Menke***
Školitel: **doc. ThDr. Václav Ventura, Th.D.**

Tato diplomová práce náleží k těm, u nichž se oponentovi stává jeho úkol skutečně nemilým. Bez ohledu na to, že přeje jejímu autorovi dobro a úspěch, totiž musí být velmi kritický.

Formální a jazyková kritéria

Předepsaný rozsah byl dodržen. Jazyková a stylistická úroveň je neuspokojivá. Autor se dopouští četných gramatických chyb. Výrazně se projevuje vliv německého jazyka, v němž jsou psány užívané prameny; některé klíčové citace ostatně nejsou ani přeloženy. Chyby se objevují v řeckých slovech (chybějící přídechy a přízvuky) a v transkripci slov hebrejských (např. s. 18: „nepas“, „nápáš“ – rozuměj „nefeš“). Formulace vět je mnohdy

- neobratná (např. „Samotný pojem se objevil později, než vypuknul spor..., ale přesto je považován za první impuls...“: s. 7; „Smlouva je dar, která platí, ale plně účinky má...“: s. 24),
- nesrozumitelná (např. „obětní zvíře je vydáno na svatyni Boží, tak je vykonán kontakt se svatým“: s. 18; „společně s židovskou martyrologií připojili hyper-formuli zemřít za, která pro židovskou martyrologii ‚smrt za‘ není typická“: s. 22; „tím se v něm realizuje korporativní osoba nesené zástupnosti Smlouvy... on realizuje jen v korporativní osobě ‚Korporativperson‘ přeneseně zástupnost (Stellvertretung), tím ale neodnímá expiaci hříchů svých bližních, nýbrž je subjektem procesu expiace vlastních hříchů... on vstupuje jako ‚Korporativperson‘ za svůj lid tak, že on v míře, v které on sám v sobě (svou jedinečnou zodpovědnost) uskutečňuje, také společenství Izraele s Hospodinem mezi sebou umožňuje“: s. 29–30; „zástupnost (Stellvertretung) je v NZ jen v jednom způsobu možná, a to v mnohoznačné předložce „περ““: s. 31 atd. atd.),
- směšná (např. „Na tomto místě zůstává Kurt Koch střízlivý“: s. 14),
- teologicky nesprávná (např. Ježíš Kristus „je svojí podstatou [!] zástupnost“: s. 2).

Objevují se překlipy a nedostatky typografické (např. střídání typu písma v nadpisech, střídání velikosti písma v textu, nestejně odsazení poznámek pod čarou). Citační pravidla KTF UK jsou v zásadě dodržena. Místy jsou v citacích nedostatky (např. v pozn. 3 je uvedeno zkráceně dílo, jež je plně citováno až v pozn. 6).

Obsahová kritéria

Autor chce pojednat o tématu zástupnosti (jež se dotýká „samotného jádra dogmatické teologie – soteriologie“) u K.-H. Menkeho; bližší specifikace tohoto cíle však není vyjádřena (s. 2). Napovídá jí struktura práce, jež je podle všeho dána strukturou Menkeho knihy *Stellvertretung* (2007): dějiny pojmu Stellvertretung – kultická zástupnost (míněno je: zástupnost ve SZ) – zástupnost v NZ (míněno je: christologicko-soteriologický význam zástupnosti) – zástupnost v antropologii a umění – zástupnost korporativní osoby (míněno je: eklesiologicko-sakramentální význam zástupnosti).

Weinrich otevírá svou práci předmluvou, kterou v rozporu se zvyklostmi a předepsanou strukturou diplomové práce vkládá před autorské prohlášení a obsah. Předmluva plní funkci úvodu, avšak jen nedokonale: cíl a struktura práce jsou objasněny jen v náznaku, o metodě

a pramenech není uvedeno vůbec nic. Zarážející je i to, že předmluva ani corpus práce neposkytuje biografické údaje o studovaném autorovi. Bylo by bývalo vhodné zmínit i skutečnost, že některé Menkeho články byly přeloženy do češtiny; to zřejmě autorovi uniklo, neboť je necituje (Jeden úřad a mnoho povolání. *Teologické texty* 1996, č. 4, s. 117–118; „Starší bratři a sestry“: teologické pojetí židovství u Josepha Ratzingera. *MKR Communio* 2009, č. 1, s. 65–79).

Práce postrádá na počátku jednotlivých kapitol pasáže, jež by objasňovaly jejich dílčí téma a strukturu.

První kapitola (Historický kontext pojmu *Stellvertretung*) podává ve skutečnosti jen zcela nepatrný vhled do dějin studovaného pojmu. V kontextu dané práce je to chyba, neboť pak není zřejmé, jak se teologie ve svých dějinách věnovala skutečnosti, jež je oním relativně novým pojmem opisována.

Druhá kapitola (Kultická zástupnost – uvedení do problematiky expiace) předkládá názory tří německých badatelů (Koch, Gese, Janowski) na téma smíření (Sühne, Weinrich preferuje pojem expiace) v izraelském starozákonním kultu; nevychází přitom podle všeho přímo z jejich textů, nýbrž z disertace Jana Roskovce. Smysl celého tohoto tématu je objasněn pouze tvrzením: „Zástupnost ... souvisí s pojmem smíření“ (s. 8) a poukazem na to, že pro Menkeho „se jedna z těchto koncepcí stala východiskem jeho teologického pojmu zástupnosti“ (s. 10; čtenář se ovšem nedozví, o kterou koncepci se jedná, a na s. 27 se dočte, že Menke ve skutečnosti reaguje na Kocha i Gese). Vnitřní souvislost zástupnosti a smíření je podána velmi zastřeně jak v kapitole této, tak i (a to je zásadní chyba) v kapitole následující, novozákonní či christologické. Výsledky prezentovaných autorů jsou podány tak, že není zřejmé, k čemu vlastně dospěli a jak to přispívá k objasnění pojmu *Stellvertretung*. Až v prezentaci Menkeho samého se – pravda značně nejasně – ukazuje, kam Weinrich míří: k tvrzením, že zástupnost se ve SZ projevuje především tím, že jednotlivý člověk je zástupce Boží smlouvy s vyvoleným lidem a se stvořením vůbec; že tedy není izolovaný jedinec, nýbrž korporativní osobnost – jedinečný zástupce celého lidu, do jehož smluvní tradice vstoupil a kterou svými činy pozitivně nebo negativně ovlivňuje; že pro případ hříchu počítá Smlouva s expiačním kultem, jímž je jedinci dána možnost, aby se vrátil do svazku Smlouvy a aby se tak v něm obnovil princip zástupnosti. Posledním Weinrichovým tvrzením je to, že expiačního kultu se každý účastní pouze sám za sebe, že je pouze „subjektem expiace vlastních hříchů“ (s. 29). Výsledek studia SZ má tedy podle Menkeho vyznívat tak, že zde neexistuje princip zástupnosti v tom smyslu, že by se jednotlivec smířoval s Bohem za jiné hříšníky, za hříšný lid.

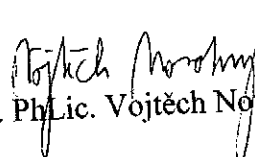
Třetí kapitola (Zástupnost v NZ) ovšem hned na začátku ve stopách Roskovce tvrdí něco jiného: zástupná smrt je v SZ sice vzácná, ale přeci jen přítomná – v martyrologické literatuře a u Iz 53 (s. 32; autor zde ovšem nezdůrazňuje, co uvedl již na s. 23, kde byl Iz 53 přímo vztažen k zástupné smrti za hřích lidu). Toto tvrzení uvádí Weinrich v kapitole, jež má představit „hyper-formuli ‚zemřít za‘“ v NZ: ten zde však ve skutečnosti vůbec studován není. Weinrich hledá původ formulace „zemřít za“ v tom, že byl na Ježíše aplikován helénský motiv hrdinovy smrti za druhé; proto také tvrdí, že vzhledem k „výjimečné totožnosti Ježíše“ „byla Ježíšova smrt interpretována schémata, jež se vymykají starozákonním tradicím“. Měl by pak ale objasnit, proč novozákonní spisy obsahují vyznání víry, podle něhož se právě tato smrt za nás a za naše hříchy odehrála „podle Písem“. Kapitola „logická souvislost modelů reflektujících význam Ježíšovy smrti“ reprodukuje zřejmě jakýsi závěr argumentace Roskovcovy disertace, postrádá však jakékoli logické vazby mezi jednotlivými výroky. Smysl celé části III.1 není jasný.

Celkový přínos práce

Předložená analýza Weinrichovy práce je sice pouze částečná, nezdá se však účelné v ní pokračovat. Již to, co bylo uvedeno, jasně ukazuje, že se text skládá do značné míry z nesrozumitelných výroků, jež jsou řazeny za sebou ve sledu, u něhož lze jen ztěžít porozumět tomu, co chce autor vlastně říci; celek působí spíše dojmem volně řazených poznámek a výpisků bez syntetického a panoramatického náhledu na danou problematiku. Z celé práce vyvstává s naléhavostí otázka, zda autor svému tématu porozuměl, zda má jasno v tom, co chce sdělit, a zda si uvědomil, že vědecká práce je v podstatě nástroj mezilidské komunikace, pročez musí být po formální i obsahové stránce psána se zřetelem k potenciálnímu čtenáři. Závěr Weinrichovy studie působí osvěžujícím dojmem, neboť napovídá, že by snad mohlo být na uvedenou otázku odpověděno kladně. Současně však nutno dodat, že se zde autor nechopil příležitosti a povinnosti zaujmout vůči Menkeho pozici vlastní kritický postoj.

Klasifikace by se měla odvíjet od toho, zda student dokáže při obhajobě velmi zřetelně a precizně vyložit, o čem chtěl vlastně pojednat, a to zvláště v části christologicko-soteriologické.

Praha, 11. 6. 2010

doc. PhLic. Vojtěch Novotný, Th.D.